

Sygn. akt II CSK 156/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lutego 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa B. P. prowadzącego działalność gospodarczą pod nazwą "I
w B.

przeciwko P. Spółce Akcyjnej z siedzibą w B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 lutego 2016 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 27 października 2014 r.,

1) oddala skargę kasacyjną,

2) zasądza od powoda na rzecz pozwanej kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 12 marca 2014 r. w sprawie z powództwa B. P. prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą „I.” przeciwko P. Spółce Akcyjnej o zapłatę zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 228 575,32 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 25 czerwca 2013 r. do dnia zapłaty.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 27 października 2014 r. na skutek apelacji strony pozwanej zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że oddalił w całości powództwo i stosownie do wyniku postępowania rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Sąd Okręgowy ustalił, że pozwany P. jest następcą prawnym P. Z. [...]. W dniu 16 sierpnia 2010 r. została podjęta uchwała w przedmiocie połączenia spółek, w której pozwany występowała jako spółka przejmująca. W dniu 21 czerwca 2010 r. odbyło się Zwyczajne Walne Zgromadzenie Spółki P. Z. Porządek obrad Zgromadzenia przewidywał między innymi powzięcie uchwały w sprawie podziału zysku netto za okres od 1 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2009 r. W porządku obrad nie przewidziano powzięcia uchwały w sprawie przesunięcia dnia dywidendy. Z wnioskiem o zmianę treści uchwał nr 3 poprzez ustalenie innego dnia dywidendy i daty jej wypłaty wystąpił pełnomocnik P. E. S. A. - większościowego akcjonariusza poprzedniczki pozwanej. W uchwale nr 3 w sprawie podziału zysku netto Spółki za okres od 1 stycznia 2009 r. do dnia 31 grudnia 2009 r. w kwocie 165 354 626, 12 zł w § 1 ust. 2 ustalono dzień dywidendy na 17 sierpnia 2010 r., a termin jej wypłaty do dnia 30 sierpnia 2010 r.

W dniu 19 lipca 2010 r. powód złożył pozew o stwierdzenie nieważności uchwały nr 3 Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy Spółki P. Z. powziętej w dniu 21 czerwca 2010 r. w zakresie § 1 ust. 2 dotyczącego ustalenia dnia dywidendy i daty jej wypłaty, ewentualnie wniósł o uchylenie przedmiotowej uchwały we wskazanym zakresie. Sąd Okręgowy w S. w dniu 4 sierpnia 2010 r. udzielił zabezpieczenia i zakazał wypłaty dywidendy pozwanej spółce. Sąd Apelacyjny w dniu 17 listopada 2010 r. na skutek zażalenia strony pozwanej zmienił powyższe rozstrzygnięcie, oddalając wniosek powoda. Sąd Okręgowy zawiesił postępowanie w sprawie z powództwa B. P. do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy z powództwa M.K. przeciwko P. Spółce Akcyjnej o

stwierdzenie nieważności uchwały nr 3 Zwyczajnego walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy P. Z. z dnia 21 czerwca 2010 r. w części dotyczącej ustalenia dnia dywidendy oraz ewentualnie o uchylenie tej uchwały, zawisłej przed Sądem Okręgowym w S. (sygnatura akt VIII GC .../10). W tej sprawie Sąd Okręgowy zakazał pozwanej wypłaty dywidendy do daty prawomocnego zakończenia procesu. Sąd Apelacyjny oddalił zażalenie pozwanej na to postanowienie.

Wyrokiem z dnia 22 czerwca 2011 r. Sąd Apelacyjny stwierdził nieważność uchwały nr 3 Zwyczajnego Zgromadzenia Akcjonariuszy P. Z., które odbyło się w dniu 21 czerwca 2010 r. w zakresie § 1 ust. 2 tej uchwały w części dotyczącej ustalenia dnia dywidendy.

Powód posiadał na dzień 31 sierpnia 2010 r. 106 290 akcji P. Z. Dywidenda nr 1 wynosiła 17,97 zł. W piśmie z dnia 24 czerwca 2011 r. powód wezwał pozwaną do zapłaty na jego rzecz należnej dywidendy w kwocie 1 910 031,30 zł brutto wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 31 sierpnia 2010 r. do dnia zapłaty. W dniu 30 czerwca 2011 r. pozwana za pośrednictwem domu maklerskiego C. S.A. oddała do dyspozycji uprawnionych akcjonariuszy środki pieniężne przeznaczone na wypłatę dywidendy za okres 2009 r. W dniu 12 sierpnia 2011 r. C. przelewem bankowym dokonało wypłaty dywidendy z okres od dnia 24 czerwca 2011 r. do dnia 30 czerwca 2011 r.

W piśmie z dnia 2011 r. powód wezwał pozwaną do zapłaty na jego rzecz kwoty 236 085,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 13 sierpnia 2011 r. do dnia zapłaty tytułem skapitalizowanych odsetek od kwoty 1 910 031,30 zł za okres od dnia 31 sierpnia 2010 r. do dnia 12 sierpnia 2011 r. Pozwana odmówiła zapłaty, jednocześnie informując, że z uwagi na toczące się postępowanie sądowe oraz fakt udzielenia zabezpieczenia poprzez zakaz wypłaty dywidendy, roszczenie przysługujące powodowi stało się wymagalne dopiero w dniu 24 czerwca 2011 r.

Pozwem z dnia 5 października 2011 r. B. P. wystąpił przeciwko pozwanej o zapłatę kwoty 2 825,80 zł tytułem odsetek za opóźnienie w wypłacie dywidendy za okres 4 dni (15, 16, 18, 19 listopada 2010 r.). Wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 29 maja 2013 r. powództwo zostało uwzględnione do kwoty 2 721,12 zł.

Sąd Okręgowy w uzasadnieniu wyroku z dnia 12 marca 2014 r. wskazał, że prawo powoda do uzyskania zapłaty odsetek za opóźnienie w wypłacie dywidendy należnej mu z tytułu posiadania akcji P. Z. (którego następcą prawnym jest pozwana), z drugiej strony obowiązek pozwanej spełnienia tego świadczenia wynika z uchwały nr 3 Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy Spółki P. Z. z dnia 21 czerwca 2010 r. Wobec stwierdzenia nieważności uchwały w zakresie ustalenia dnia dywidendy na 17 sierpnia 2010 r. wyrokiem Sadu Apelacyjnego, mającym z mocy art. 427 § 1 k.s.h. w zw. z art. 427 § 4 k.s.h. moc obowiązującą w stosunkach między spółką a wszystkimi jej akcjonariuszami, za dzień dywidendy, a więc za dzień ustalenia kręgu akcjonariuszy uprawnionych do udziału w podziale zysku do tego przeznaczonego, traktować należy dzień podjęcia uchwały. Zdaniem Sądu, ma to o tyle istotne znaczenie, iż według pierwotnej treści uchwały w zakresie dnia dywidendy, powód nie był do niej uprawniony i dopiero skutek stwierdzenia nieważności uchwały znalazł się w kręgu podmiotów uprawnionych do jej otrzymania. Sąd Okręgowy wskazał, że kwestie sporne w sprawie, tj. czy termin spełnienia świadczenia zależy od daty wydania wyroku stwierdzającego nieważność uchwały w zakresie daty dywidendy i wynika z treści tego wyroku, po drugie, czy na prawo do żądania zapłaty odsetek ma wpływ postanowienie o zabezpieczeniu powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały poprzez zakaz jej wykonywania, należy traktować jako wskazane w art. 481 k.c. „okoliczności, za które dłużnik nie ponosi odpowiedzialności”, które jednak zgodnie z tym przepisem nie zwalniają dłużnika, w tym przypadku pozwanej spółki z obowiązku zapłaty odsetek. Podkreślił, że żadna ze wskazanych kwestii nie ma wpływu na termin spełnienia świadczenia w postaci podziału zysku, który to termin wynika wyłącznie z uchwał określających dzień dywidendy. Sąd Okręgowy wskazał, że wyrok stwierdzający nieważność uchwały przywraca stan prawny, jaki powinien istnieć i to ze skutkiem od daty tej uchwały. Innymi słowy, nieważność względna ma takie znaczenie, że wyrok ją stwierdzający nie usuwa ex lege pozytywnych skutków uchwały, lecz przywraca z mocą wsteczną stan zgodny z prawem w zakresie tego, czego ziszczeniu się funkcjonowanie uchwały w obrocie się przeciwstawiało. Wyrok stwierdzający nieważność uchwały w zakresie ustalenia daty dywidendy stwierdza, że krąg uprawnionych należy ustalać na inną datę niż

w pierwotnym brzmieniu uchwały, nie zmienia natomiast wysokości części zysku przeznaczonego do wypłaty i daty wypłaty, tj. daty spełnienia świadczenia, od której bezskutecznego upływu należą się odsetki. Sąd Okręgowy odnosząc się do kwestii zabezpieczenia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały poprzez zakaz jej wykonywania, uznał, że takie zabezpieczenie nie powoduje, aby dłużnik przestał być w stanie opóźnienia w spełnieniu świadczenia w postaci wypłaty dywidendy. Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że postanowienie zabezpieczające ma na celu ochronę interesu uprawnionych (w tym przypadku pominiętych pierwotnie akcjonariuszy) i nie można wyciągać z niego takiego skutku, w efekcie którego miałyby ono jednocześnie ograniczać ich ewentualne uprawnienia do żądania odsetek za opóźnienie. Ponadto, zdaniem Sądu Okręgowego, aktualna pozostaje kwestia złożenia sumy dywidendy do depozytu, co w świetle kodeksu cywilnego, zwolniłoby pozwaną od odpowiedzialności za opóźnienie.

Sąd Apelacyjny uznając za uzasadnioną apelację strony pozwanej wskazał, że wyrok stwierdzający nieważność uchwały w zakresie ustalenia daty dywidendy decyduje również o kręgu osób uprawnionych do dywidendy, a to stanowi istotę sporu w sprawie. Powód nie był właścicielem akcji w dniu 17 sierpnia 2010 r., tym samym nie był uprawniony do dywidendy za rok 2009, gdyby dniem dywidendy był 17 sierpnia 2010 r. Był natomiast właścicielem akcji w dniu 21 czerwca 2010 r. i uprawnionym do dywidendy za rok 2009, gdyby dniem dywidendy był 21 czerwca 2010 r.

Sąd Apelacyjny uznał, że w okresie od momentu powzięcia uchwały o podziale zysku z dnia 21 czerwca 2010 r., ustalającej dzień dywidendy na 17 sierpnia 2010 r., do dnia uprawomocnienia się wyroku stwierdzającego nieważność i ustalającego w konsekwencji dzień dywidendy na 21 czerwca 2010 r., tj. do dnia 22 czerwca 2011 r. powód nie był wierzycielem pozwanej spółki. Jak wskazał Sąd, dopiero z dniem 22 czerwca 2011 r. powstała po stronie powoda wierzytelność wobec pozwanej o wypłatę dywidendy za rok 2009 r., przy ustaleniu dnia dywidendy na 21 czerwca 2010 r. Podsumowując, wierzytelność taka nie istniała w okresie od 21 czerwca 2010 r. do dnia 21 czerwca 2011 r., a zważywszy

na okres objęty żądaniem pozwu, nie istniała od dnia 31 sierpnia 2010 r. do dnia 22 czerwca 2011 r.

Sąd Apelacyjny wskazał, że wyrok sądu stwierdzający nieważność uchwał walnych zgromadzeń spółek kapitałowych ma charakter konstytutywny, ale wywołuje skutek *ex tunc*. Podniósł, że istotą orzeczeń prawnokształtujących jest to, że dopiero ich wydanie stanowi konieczną przesłankę dla zaktualizowania się możliwości skutecznego dochodzenia odpowiednich roszczeń. Ponadto akcesoryjny charakter roszczeń odsetkowych dodatkowo uzasadnia wniosek, iż nie można żądać odsetek za okres, w którym nie można było żądać świadczenia głównego, w tym wypadku wypłaty dywidendy. Wobec powyższych rozważań, Sąd Apelacyjny uznał, że wierzytelność powoda z tytułu dywidendy za rok 2009 stała się wymagalna z datą wydania prawomocnego wyroku stwierdzającego nieważność uchwały o podziale zysku w zakresie ustalenia dnia dywidendy, tj. w dniu 22 czerwca 2011 r., stąd pozwana spółka popadła w opóźnienie w zapłacie od dnia następnego. Sąd Apelacyjny ocenił jako błędne stanowisko Sądu Okręgowego w kwestii skutków postanowienia sądowego zabezpieczającego powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, nie ulega wątpliwości, że postanowienie sądowe w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia wkracza w sferę prawa materialnego, wpływając na sytuację prawną uczestników obrotu prawnego. Zatem za nietrafne należy uznać stanowisko Sądu Okręgowego, że postanowienie zabezpieczające nie wpływa na zmianę daty spełnienia świadczenia i prowadzi do sytuacji, w której dłużnik nie spełnia świadczenia z powodu okoliczności, za które nie ponosi odpowiedzialności. Sąd Apelacyjny podkreślił, że udzielone zabezpieczenie nie pociągało negatywnych dla powoda skutków prawnych. Gdyby nie fakt udzielenia zabezpieczenia, doszłoby do rozdysponowania całej sumy dywidendy w następstwie wykonania uchwały, która nie została uznana za bezwzględnie nieważną. Poza tym nie było podstaw do złożenia dywidendy przypadającej powodowi do depozytu sądowego, bowiem do dnia 22 czerwca 2011 r. wierzytelność nie istniała i nie była wymagalna. W związku z powyższym powództwo podlegało oddaleniu.

Powód B. P. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 27 października 2014 r. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie prawa

materialnego przez błędną jego wykładnię i zastosowanie, mianowicie: naruszenie art. 425 k.s.h. w zw. z art. 455 k.c. i art. 481 § 1 k.c. poprzez uznanie, że wyrok stwierdzający nieważność uchwały nie skutkuje przywróceniem wymagalności roszczenia o wypłatę dywidendy za okres od moment jej uchwalenia do daty prawomocnego stwierdzenia nieważności uchwały; naruszenie art. 481 § 1 k.c. w zw. z a art. 755 § 1 pkt 1 k.p.c. poprzez błędne uznanie, że istnienie zakazu wypłaty dywidendy na czas trwania procesu o stwierdzenie nieważności uchwały skutkowało brakiem istnienia wymagalności wierzytelności.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy – zgodnie z żądaniem pozwu oraz zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powoda kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu oraz zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powoda kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z treścią art. 481 § 1 k.c. wierzycielowi należą się odsetki za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, liczone od daty jego wymagalności. Wobec tego dla ustalenia stanu opóźnienia niezbędne jest określenie daty wymagalności świadczenia pieniężnego. Przy czym stan opóźnienia w spełnieniu świadczenia nie może wystąpić wcześniej niż z chwilą, od której jest ono wymagalne.

W doktrynie i judykaturze wymagalność określana jest jako stan, w którym wierzyciel ma prawną możliwość żądania zaspokojenia przysługującej mu wierzytelności między innymi dlatego, że dłużnikowi nie przysługują żadne zarzuty dylatoryjne lub peremptoryjne. Jest to stan potencjalny, o charakterze obiektywnym, którego początek zbiega się z chwilą uaktywnienia się wierzytelności (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 1991 r., III CRN 500/90, OSNCP 1992, nr 7-8, poz. 137). W przypadku zobowiązań o charakterze terminowym przyjmuje się, że wierzytelność jest wymagalna, jeśli nadszedł termin świadczenia, skoro od tej daty wierzyciel może domagać się spełnienia

świadczenia. W przypadku zobowiązań bezterminowych, termin spełnienia świadczenia nadchodzi z momentem wezwania (art. 455 k.c.); gdy wezwanie nie następuje, dochodzi do swoistego „wymuszenia” początku wymagalności na zasadach określonych w art. 120 § 1 zdanie drugie k.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1999 r., III CKN 474/98, Lex nr 142585). Dla początku biegu terminu przedawnienia istotne staje się odniesienie do dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie.

W związku z tym, że powód swoje roszczenie odsetkowe wywodzi z opóźnienia wypłaty dywidendy wywołanego uchwałą walnego zgromadzenia wspólników, wyeliminowanej z obrotu na skutek prawomocnego wyroku stwierdzającego jej nieważność trzeba uwzględnić charakter prawny i skutki tego orzeczenia. Do tego zagadnienia odniósł się Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 18 września 2013 r. (sygn. akt III CZP 13/1, OSNC 2014/3/23) przyjmując, że wyrok sądu stwierdzający nieważność sprzecznej z ustawą uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub uchwały walnego zgromadzenia spółki akcyjnej ma charakter konstytutywny. Sąd Najwyższy uznając, że wyrok stwierdzający nieważność uchwały wspólników w wyniku uwzględnienia wskazanego powództwa wywiera skutek *ex tunc* podkreślił, że nie oznacza to jednak, że zaskarżona uchwała była od początku nieważna. Wyrok taki niweczyłby prawny zaskarżonej uchwały od chwili jej powzięcia, prowadząc do stworzenia sytuacji, jakby uchwała w ogóle nie została podjęta. Możliwość powołania się na ten skutek aktualizuje się jednak dopiero z chwilą wydania prawomocnego wyroku stwierdzającego sprzeczność uchwały z ustawą; jego brak oznacza, że uchwała musi być respektowana zarówno w stosunkach między wspólnikami, jak i przez osoby trzecie, a także wykonywana przez zarząd. Zdaniem Sądu Najwyższego należało przyjąć, że art. 425 (252) k.s.h. stanowi regulację szczególną i wprowadził szczególną postać sankcji nieważności, różniącą się od tradycyjnie rozumianej nieważności bezwzględnej w rozumieniu art. 58 k.c., bliższą konstrukcji nieważności względnej, określanej również jako „unieważnialność”, „wzruszalność” lub „zaczepialność” (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia

4 grudnia 2009 r., III CSK 85/09, i z dnia 24 lutego 2011 r., III CSK 150/10, oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2012 r., III CZP 84/12).

W świetle stanowiska Sądu Najwyższego możliwość nierespektowania uchwały zgromadzenia wspólników wobec zanegowania jej skutków w prawomocnym wyroku stwierdzającym nieważność powstaje dopiero po uprawomocnieniu się tego wyroku. Jak słusznie podnosi się w doktrynie prawa handlowego mimo, iż wyrok stwierdzający nieważność uchwały usuwa ją z obrotu prawnego z mocą wsteczną (*ex tunc*), to nie przywraca on faktycznej możliwości dochodzenia wierzytelności o wypłatę dywidendy od samego początku tj od chwili nabycia prawa. Dlatego skuteczne dochodzenie związanych z uchwałą roszczeń nie jest możliwe przed tą datą. Tym samym, mimo wstecznego skutku wyroku, do czasu jego uprawomocnienia się wyłączone jest opóźnienie dłużnika ze spełnieniem świadczeń, które aktualizują się w związku z konstytutywnym uchYLENIEM bądź stwierdzeniem nieważności uchwały.

W okolicznościach faktycznych sprawy oznacza to, że roszczenia z tytułu wypłaty dywidendy stały się wymagalne, i co z tym się wiąże, stawały pozwaną spółkę w stan opóźnienia, dopiero z chwilą uprawomocnienia się wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 22 czerwca 2011 r. stwierdzającego nieważność uchwały nr 3 Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy P. Z. Z tych względów bezpodstawne jest żądanie powoda obejmujące zapłatę odsetek od dywidendy, które mają akcesoryjny charakter tj zależą od istnienia i wymagalności głównego długu. Odsetki uzyskują samodzielny byt dopiero od chwili kiedy dłużnik opóźnia się z zapłatą długu głównego. Wówczas dopiero powstaje roszczenie o zapłatę odsetek.

Wobec tego nie doszło do naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów Kodeksu spółek handlowych oraz art. 481 §1 k.c. Już tylko z tej przyczyny zaskarżony wyrok odpowiada prawu, bez względu na skuteczność zarzutu naruszenia art. 755 § 1 pkt 1 k.p.c.

Nie ma racji skarżący domagając się jednoznacznego odrzucenia stanowiska, że postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia poprzez zakaz wypłaty dywidendy mogło kształtować więź obligacyjną pomiędzy spółką

a uprawnionym akcjonariuszem oraz mogło wpływać na termin wymagalności roszczenia o wypłatę dywidendy. Jeśli bowiem konsekwentnie przyjąć, że wymagalność oznacza stan umożliwiający wierzycielowi żądanie zaspokojenia jego wierzytelności a wydany wobec dłużnika zakaz wykonania uchwały o podziale zysku może stanowi uzasadnioną przeszkodę do wykonania zobowiązania, to wówczas uzasadniony jest wniosek, że w czasie obowiązywania tego zakazu roszczenie o wypłatę dywidendy było wymagalne. Spółka obowiązana do wypłat z tytułu dywidendy mogła powoływać się na postanowienie sądu jako okoliczności usprawiedliwiającej odmowę świadczenia w okresie obowiązywania zabezpieczenia. Skutki te są aktualne wobec powoda, pomimo iż postanowienie zostało wydane w sprawie z powództwa innego wspólnika. Zawarty w nim nakaz dotyczył wypłat całości dywidendy, a poza tym należy uwzględnić rozszerzoną prawomocność wyroku stwierdzającego nieważność uchwały zgromadzenia akcjonariuszy (art. 427 § 4 k.s.h.).

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną powoda orzekając o kosztach postępowania kasacyjnego stosownie do jego wyniku na podstawie art. 98 w zw. z art. 391 § 1, 398²¹ k.p.c.

kc

db